

JĒKABA GRAUBIŅA OTRO SIMTGADI IESĀKOT

Jubileju ātcerēm izskanot, arvien sev vaicājam: ar ko esam bagātāki kļuvuši? Ko jauno no komponista atstātā mantojuma atsedza rīkote pasākumi Rīgā, Preiļos, Līvānos, tāpat Kuldīgā, Madonā, Cēsīs un cituviet. Bija zinātniskā konference «Jēkaba Graubiņa radošā darba nozīme šodienā», konkursi, koncerti, publikācijas, tikšanās un piemiņas brīži. Kādu impulsus guvām nākotnei?

«Tautstāma izteiksmē» kļuvām bagātāki ar piemiņas plāksni pie nama Rīgā, Meža prospektā 10, kur Jēkabs Graubiņš pavadīja mūža pēdējo celiņu, tāpat arī ar piemiņas akmeni Preiļu rajonā pie Rožupes astoņgadīgās skolas, ne tālu no komponista dzimto māju vietas. Sīrsnīgs paldies visiem, kuru rūpes šo darbu veica!

Nošu, plašu, literārā mantojuma izdevumu ziņā Jēkaba Graubiņa simtgade deva mazāk nekā dažā citā aizvadītā gadsimtā. Te vēl paliekam pārādnieki, turkiāt krietiņi lieki. Taču, lai manuskripti, atsevišķās nošu lapas un lapinās noņāktu līdz izdevniecībām, ir jārodas entuziastiem, Graubiņa mākslas pārņemtajiem un apstētajiem. Sāda skatījumā aizritējusi simtgade devusi pat vairāk nekā citas atceres. Jo ir taču starība, vai padziļinām savus priekšstatus par jau vispārzināmām un atzītām vērtībām, vai atklājam daudz ko jaunu. Un Jēkaba Graubiņa mantojums nu reiz jaunākajai un vidējai paaudzei ir tāds «zināms nezināmais»: it kā zināms un pieminēts, tomēr zināms ļoti virspusīgi un pieminēts tikai garīmejoj. Blakus minot, — tāpat kā vēl vairāku citu latviešu kultūras veidotāju darbība, kas aktīvi risinājās buržuāziskās Latvijas sareģītājā periodā un ko pamazām sākam dziļāk iepazīt tikai pēdējos gados.

«Simtgades galvenā atziņa: mēs daudz ko vēl no šā bagātā mantojuma nepazīstam», tā, zinātnisko konferenci atklājot, teica O. Grāvitis. Tam jāpiekrit. Bet vienlaikus arī jāatzīst, ka gan referāti, gan piemiņas koncerti krietiņi vien ieskanēja un izcilāja gandrīz no katra žanra.

Līdz šim, piemēram, plašākai publikācijai tikpat kā nebija zināmi J. Graubiņa simfoniskie darbi. Trīs no tiem skaņu gaismu ierādādāja atceres dienās. Opera Baltajā zālē klausījāmies «Romantisko dziesmu

meitragānu orķestrīm, kā arī A. Jurlānam veiktā kompozīciju «Pūt, vējiņ!» stīgu orķestrīm un solo instrumentiem. Turkiāt «Pūt, vējiņ!» — šī brīvā variāciju virkne, kurā pamatēma rapsodiski mijas un skavijas ar citām tautas tēmām un oriģinālēm — vispār skanēja pirmo reizi. Apveicama ir operas mākslinieku uzņēmība (diriģējs A. Meinbārdis, meitragas solo atskaņoja A. Adamsons) iestudēt šīs partitūras. Bez tam konferencēs galitā, papildinot L. Kārklīņa referātu, ierakstā skanēja arī «Staburādītes stāsts» (diriģents I. Resnais). Kopīgā atziņa: ir netaisni J. Graubiņa dzīvajām, žanriem spēlētājiem miniatūrām atņemt pienācīgo vietu latviešu simfoniskās mūzikas kopainā.

No vokālās kamermūzikas šoreiz īpaši bija paveicies ciklam «Mīlestība» ar Elīnas Zālītes vārdiem. Tas skanēja pat divos Rīgas koncertos: operā un LVU aulā. Nekas, ka divreiz. Tuvāk tikām šai psiholoģiski smalkajai, detaļās izstrādātajai partitūrai, kuru klausoties nevilus rodas parāles ar R. Sūmaņa vokālo ciklu «Sievietes mīla un dzīves» — no gaišās pavasarjiskas līdz melnam izmisumam. Sādu Graubiņu jau līdz šim šoreiz «Staburādītes stāsts» tikpat kā nepazīnām! Tāpat kā to Graubiņu — teksta un mūzikas autoru, kurš mūs uzrunāja ar «Miklu dziesmām» D. Kriķu un D. Graubiņas priekšnesumā: asprātīgām, ilustrojošās klavierpavadījuma detaļās sprēgājošām. Kaut nu tās ieguētu stabili vietu īpaši jau to mākslinieku repertuārā, kuriem bieži iznāk tikties ar skolu jaunatni! Tās ir kā radītas šādi auditorijai (piedevām vēl spēles azarta moments, jo klausītājiem pašiem ir miklas jāuzmin!). Bet cik daudzās J. Graubiņa dziesmas vēl gaida savu kārtu! Kā konferencē informēja L. Jakovička, pašlaik pieejams apmēram 70 solodziesmas.

Daudz neatgrieztu lappušu vēl arī instrumentālajā kamermūzikā. Rīgas koncertos šo novādu pārstāvēja Pirmās klavieru kvinteta «Sudraba vakars» ar tautas melodiju «Ik vakaru dziedāt gāju» kā vadtēmu. (Atskaņoja Filharmonijas stīgu kvartets un D. Graubiņa.) Droši vien, dziļāk ieklausoties, partitūrā atklātos vēl kādas pagaidām neatsegtas kvalitātes. Jaunas atziņas, jēdoma, būs guvuši pianisti. No līzes Graubiņas atskanotā cikla «Graznas dziesmas» (iesā tā — «Graznas» un nevis «Graznais»), no Vilņas konservatorijas studentes Egles Burinskaites spēlētājam pašajām apdarēm, no «Spēlmanīša». Būtu tie ir klavieru koncertliteratūras darbi. Tāpat kā Diānas Pasteres iestudētais portrets «Krišjānis Barons» (ar melodiju «Dauçņvīpa māmuliņa» un «Upe un

cilvēka dzīve» citājumiem) un svīta «Vāverīte». Tā kā nežēlosimies, pianisti, par latviešu autoru trūcīgu devumu klaviermūzikā dienāim un spēlāsim, ar ko esam bagātīti J. Graubiņam vien vēl taču ir autobiogrāfiskais cikls «Vēstules labākajam draugam», svīta «Vasaras odenis», vēl citi portreti, «Spēlmanīša» trīs burtnīcas...

No visiem J. Graubiņa darbiem laimīgākais mūžs ir iegriezies tautasdziesmu apdarēm korim. Tās visvairāk tika dziedātas arī simtgadē. (Nemaz jau nerunājot par «Grieziņiem» — konservatorijas jauno diriģentu konkursa obligāto dziesmu, kura pirmkonkursa laikā skanēja vai aiz katrām otrām konservatorijas klases durvīm.) Ar tautasdziesmu apdaru programmu «Muzikālajā piektdienā» teicami uzstājās Tautas viru koris «Dziedonis» profesora I. Kokara vadībā, kā arī konservatorijas kordiriģentu mācību koris, ko diriģēja docents J. Kļaviņš studentu — konkursa trešās kārtas dalībnieki. (Vai jūs jau ielāgojāt šā jauno diriģentu konkursa uzvarētāju vārdus? Te laureāti — Sigvards Kļave, Aldis Kokars, Normunds Vaicis, Ilze Stāla.)

Preiļu rajona rīkotajās Graubiņa dienās ar apdaru programmu uzstājās VMA kamerkoris «Senaiskalns» (diriģenti E. Grāvitis un A. Skepasts), apdares bija iestudējuši vēl vairāki citi kolektīvi — Tautas kori, skolu jaunatne un koru ansambli. Un arī konferencēs ziņojumos tās tika dažādi skatītas. Meklējot, kur to savdabība, pievilcība, kā diatonisma tradīcija iegūst jaunus kvalitātes Graubiņa rokās: formas plašumu un elastību, faktūras bagātību un asprātību, tēlainību un košumu. Te bija ko teikt gan Dz. Amatai, gan G. Pelēcim, gan agrākajai Rētera korā dalībniecai V. Grūžīnai, gan studentiem — kordiriģentiem. Starp citu, — saturieties, muzikoloģi! Kordiriģenti ir cieši nofīmēti atjaunot veco tradīciju, kad diriģents reizē bija korā mūzikas tulks un propaģandētājs arī ar zinātniski pētnieciska un publicista vārda starpniecību. To pierādīja arī konferencēs un studentu konkursa referāti.

Mazāk laimīgs liktenis ir J. Graubiņa oriģināldziesmām, tiesa, tās nav viegli dziedāmas, un tikai pamazām atklāj savu skaistumu un dabiskumu, kurā folkloras elementi saviti ar harmoniskiem izsmalcinājumiem, īpatnēm skaņkārtu un faktūras risinājumiem. Par to runāja J. Kļaviņš, dažas oriģināldziesmas bija iestudējis LVK mācību koris. Ipašas noskaņas apņēmas, tās izskanēja piemiņas brīdī pie komponista pēdējās

atdusas vietas Meža kapos. «Austrumzemi», «Meža nakts ir ienākusi» un «Tavs ceļš» «Muzikālajā piektdienā» kā dāvanu atveda Tautas koris «Cesvainē» ar savu diriģentu E. Lipsānu, kurš ir viens no jauno diriģentu iepriekšējā konkursa uzvarētājiem.

Neatskanoti pagaidām vēl palika J. Graubiņa vokāli instrumentālie darbi. Cerāsim, ka J. Lindenbērga ziņojuma lēzes un aicinājums nepaļiet garām šim kopozīcijām tomēr reiz atradīs dzirdīgus ausis. Toties par kultūrvēsturisku notikumu jāuzskata J. Graubiņa vokāli dramatiskās poēmas «Atraitnes dēls» iestudējums. Pēc ilgās klusēšanas (kopā 50. gadiem) tas atskanēja LVU aulā (Teodora Kalniņa koris, diriģents E. Račevskis, solisti L. Grēdīne un M. Kriģena, aktieri D. Kupļa, A. Bērziņš, M. Ozoliņš). Tas ir darbs, kas pelnījis arī, piemēram, literatūras skolotāju uzmanību. Kāpēc? Pūdonā «Atraitnes dēls» nevarētu ienākt latviešu literatūras stundās šādā veidā — kopā ar J. Graubiņa izspojotiem sapņiem un izspātajām sūpām? Gaidīsim atkārtotus uzvedumus un ierakstu skaņu plātē.

It bieži J. Graubiņa dienās bija jādomā par sakarību «skola — jaunatne — mūzika». So patiesību konferencē atgādināja N. Grīnfelds, citējot J. Graubiņa vārdus, ka «sabiedrības estētisko gaumi un saprātu var pacelt modernās mākslas baudā piemērotos augstumos tikai ilgā, neatlaidīgā, pastāvīgā darbā un ka «viss šī darba smagums gulšies pirmām kārtām uz skolu un skolotājiem». Par to savos referātos runāja arī jaunie kordiriģenti, pārskatot komponista devumu bērnu korim, neviroties arī no kritiskām piezīmēm par dažām negatīvu parādībām šodienas skolu koru praksē (pārmērīga aizraušanās ar dziesmām klavieru pavadījuma, vairāšanās no grūtāka a cappella repertuāra). Krājumā «Spēlmanīša» skolotājus uzmanīgāk ieskatīties aicināja G. Pelēcis. Jo tajā ietvertās apdares ir teicams — diemžēl maz izmantots! — materiāls tiklab pianistiem polifonās spēles apguvei, kā arī polifonijas analītikai izpratnei.

Ar Navar nepieminēt vēl kādu pasākumu, kurš it kā meta tiltu no K. Barona atceres uz J. Graubiņa simtgadi, — republikāņu bērnu mūzikas skolu audzēkņu kompozīciju konkursu. Tā nobeiguma kārtas atklātajā koncertā savas kompozīcijas — apdares un oriģināldarbus ar tautasdziesmu vārdiem — demonstrēja 48 jaunie autori no 20 bērnu mūzikas skolām. Ipaši žūrijas atzinību izpelnījās Ventspils, Rēzeknes un Rīgas P. Jurjāna mūzikas skolu, kā arī Jelgavas, Rojas, Aizsūgas, J. Mediņa bērnu mūzikas skolu audzēkņi. Ar cerīgu optimismu jau pieminēts. Jauno kordiriģentu konkurss, kura rezultātus rezultēja žūrijas priekšsēdētājs L. Amoliņš: «Mūsu kordiriģentu jaunā maiņa ir profesionāli labi sagatavota.» Bet morāli? Vai ir gatava atdot visu spēku dziedāšanas skolotāja darbam, kā to savulaik darīja J. Graubiņš? Nu, cerāsim, ka nākotnē tā būs. Un ticēsim J. Kļaviņa

vārdiem, kā studentiem kordiriģentiem Graubiņa personība paliks sirdī uz visiem laikiem. Tātad personība kopumā. Arī ar savu principiālo tainīgumu, atbīdības izjūtu un tiešo rūpi par skolas bērnu muzikālo izglītošanu un jaunatnes koru dziesmu.

Un beidzot, vēl viena simtgades radītā atziņa: par ciešo folkloras tiltu, kas vieno «bija ir-būs» jēdzienus. So saikni dzirdējam pieminētu Dz. Kļaviņa referātā. Tā caurskanēja U. Kokara ziņojumu par izsauksmes vārdu lietojumu J. Graubiņa apdarēs. Bet īpaši spilgti to apjautām tajās reizēs, kad dziesmas, tautasdziesmas vienoti rokās sadēvas Graubiņu dzimtas dažādu padzūdu pārstāvjus: no komponista vectēva, Zālītes pagasta muzikanta Jansonu Mārtiņa līdz mazmeitai Ievai, E. Dārziņa speciālās mūzikas skolas vijoles klases audzēknei.

Šai ziņā neizmirstāms paliks folkloras vakars Rīgas Politehniskā institūta Studentu klubā, kad folkloras draugu kopa «Skandinieki» kopā ar mūzikas zinātnieci V. Berziņu pārļopoja «Grievaltas dziesmu līdzu» — unikālu, Jēkaba Graubiņa savāku un komentētu Graubiņu dzimtas dziesmu pāru, kopīgās dziesmās un noslēguma deļā iesaistot arī klātesošos Graubiņu ģimenes pārstāvjus. (Un svīlnāja jaunāms: vai man, tev, mums katram, kas no tēva un mātes dziesmas izaudzīs arī šodien nebūtu svētās pienākums veidot un glabāt savu dziesmnieku līdžu? Nu, kaut vai mažu vācēlītī!)

Un vēl šo tilta sajūtu, kādes sajūtu jo spilgti radīja pasākumi Preiļu rajonā. Kad dabiski un pašsaprotami cits citam līdzās virkņēs «Skandinieku» tautas dziesma savā pirmveidā, kora apdares, klavieru apdares, solodziesmas. Kad rīdzinieku ar dziesmām sveica Rožupes ciema ļaudis, Riebiņu, Upenieku, Saunas, Vārgales ciemu etnogrāfiskie ansambli, lauku kapela, Preiļu un Līvānu bērnu mūzikas skolu audzēkņi. Paldies kultūras nodaļas vadītājam M. Livdānei, topošaj Preiļu vēstures un lietišķās mākslas muzeja direktorei T. Bekišai un citiem rīkotājiem par jaukajām dienām Preiļu pusē. Viņus turēsim pie vārda un izteiktājiem solījumiem, ka pagaidām nelielā ekspozīcijā pārvērtīsies par pastāvīgu stendu topošajā muzejā. Un bērnu mūzikas skola pierādīs, ka tāi ir tiesības iegūt J. Graubiņa vārdu. Ka piemiņas koncerts arī nija palu laikā kļūs par ikgadēju tradīciju Preiļu rajonā.

Un tā — līdzās daudz kam labam paveiktam vēl vairāk laim ierosinājumu, vēlējumu, impulsu. Atliek vien tos neaizmirst un īstenot.

ILMA GRAUZDINA,
LVK pedagoge